

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

397. ԱՏԻՊԼՈՒԱԿԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹՅԱՆ ԱՌԹԻԻ ՆԿԱՏՆԼԻ ԿԵՏՈՐ. — Ստիպողական մկրտութեան առթիւ շատ բան կարելի է ըսել, որովհետեւ ոչ ստիպողականութիւնը հաւատարմ է ամէն պարագայից մէջ, ոչ առանձին միջոցները և տկարութիւնները նոյնն են միշտ, և ոչ ալ տեղւոյն վրայ գտնուող անձերը հաւատարմ աստիճանով յաջողակութիւն, ընդունակութիւն և կարողութիւն կ'ունենան: Այս պատճառաւ երկու բան կարելի է իբրեւ կանոն աւանդել ընդհանրապէս, նախ՝ հատկապէս քաղաքականները հարկէն անդին պէտք է անցնին. երկրորդ՝ եթէ հարկին զգուշութեամբ թերի բան մը գտնուեցաւ, երբ այդ զգուշութեան պէտքը կ'անցնի և դիւրութեան նոր առիթներ կը ներկայանան, թերի թողուածը այն ատեն կատարուի և խորհուրդին պաշտամունքը ստանայ խորհրդական և ծիսական իրաւորութեան լրումը: Ըստ այսմ եթէ մկրտութիւնը առանց դրոշմի և հաղորդութեան է տրուած, լրացուին այդ խորհուրդները, և եթէ մկրտութիւնը առանց ծիսակատարութեան է տրուած, լրացուին մկրտութեան ծիսական կողմերն ալ: Միայն մկրտութեան էութիւնը և աւանդին ջուրը պէտք է կրկնել, օրէն չէ նոյն պէս անգամ մը մկրտուածը կրկին մկրտել:

398. ՈՐԻՈՒԷ ԱՏՆԵ ՎԻ ՈԶ ՈՔԻ ԶԻ ՄԵՐԺՈՒԹԻՒՄ ՄԿՐՏՈՒԹՅԱՆ. — Մկրտութեան հարկին կը յարակցին՝ այն ամէն կանոնները և հրամաններէն, որոնք կը պատուիրեն մէկը չզրկել մկրտութենէ որեւէ պատճառաւ, քաւ է որ եթէ Հափոհաս է ընծայիւմը, ինքը խնդրէ զայն, իսկ եթէ մանուկ է՝ զայն բերեն մկրտութեան: Ըստ այսմ պէտք է մկրտել հիւանդն ու յիմարը, մեղաւորին և նշովուորին զաւակը, եղբայրասպան իսկ և ամբարիշտը, պոռնկորդին և ծնածը ի շնութենէ, խա-

բէութեամբ և կեղծեօք քրիստոնեայ ձեացածը, մէկ խօսքով՝ ոչ մէկ չարութիւն կամ թերութիւն կայ, որ անարժան ընէ մէկը մկրտութեան, բացի մկրտութենէն խորշիւ բացարձակ և ընդդիմադիր կամքէն:

Կանոնները արարողութեան ատեն մեռած երեխան ալ մկրտութեան կարգը կը գտնեն ու նոյն կը ներեն քահանային, որ ստիպողական մկրտութեան զացած ատեն, լսած վարկեանէն կարգը սկսի, գացած միջոցին շարունակէ և հասած միջոցին տառապէ: Իսկ եթէ պատահի որ քահանային փկած ատեն երխան մեռնի, նուրբ նշանով գլուխը կնքէ և Գրիստոսի մկրտութեանը հետ թաղուի: Այս կանոնը իբրեւ ակամայ կը գործածուի: Այսպէս է Պարտաւի Սիոնեան կանոններէն մին (Սիոն, Ի, Թգ. 229): Ըզձից մկրտութեան ի նպատակ տրուած այս կանոնը թերեւ պատճառ եղած է Կատրուկ սովորութեան մը, որուն համեմատ, անքահանայ գիւղերուն մէջ, երբ անցորդ քահանայ մը հանդիպի, մկրտութեան կարգ կատարել կու տան անկունք տղայոց գերեզմաններուն վրայ: Իսկ անկունքները անպատճառ գերեզմանատարիւրուն վրայ կը թաղեն, մկրտուածներէն զատ տեղ մը:

399. ՊԵՏԻՔ Է ՄԿՐՏԵԼ ԱՆՆԱԿԱՆՏԵՆՐՈՒՆ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ. — Մկրտութեան կարեւորութենէն սա խօսքն ալ ծնունդ առաւ թէ օրէն է մկրտել անհաւատներուն մանուկները, գաղտնագողի, առանց իրենց ծնողքին հաւանութեան և օգուտ մը կոյտակէ: Տաթևացի վճռապէս կը պատահանէ: Ճշտակ ու յաղագհաց մկրտել պարտ է, զի եթէ մեռանի ազատեալ է ի սկզբանական մեղաց և ի պատժոց դժոխաց (էջ 591): Բայց այս վճիռը կ'արդարանայ միայն այն ատեն, երբ տղան մահամեռն է: Այս պատճառաւ արգիւնալ է անխորհուրդ կերպով մկրտել այլազգիներուն զաւակները, իրենց ծնողքէն գաղտնի, որովհետեւ Վթէ ապրին՝ օգուտ չ'ըլլար, մանաւանդ թէ անարգանք կը հասնի մեր հաւատքին:

Իսկ անհաւատներուն զաւակները գաղտնագողի և ձեռներէցութեամբ մկրտելու պարագաները հետեւեալները կրնան ըլլալ.

երբ ժաննկը կեանքի յայտնի վտանգի մէջ գտնուի, երբ լքեալ ըլլայ կամ հրապարակի վրայ ձգուած, երբ անբուժելի յիմարութեան մէջ գտնուի, երբ պատեարագմի ատեն աւարի տարուած ըլլայ, երբ ծնողներէն մին ուրիշ դիտուածով հաւանի ատոր, կամ երբ այդպիսի հաւանութիւն

տայ այն, որ առ ի չգոյէ ծնողաց, անոնց տեղը կը բռնէ: Բայց այս և ասոնց նման պարագաներ, որոնք կը թուլցնեն ապագային պատասխանատուութիւնը, պէտք է յոյժ խահականութեամբ կշռուին և բազմատուրի եղելութեան պայմաններուն հետ և այնուհետեւ ընդունուին:

Յ Ա Ղ Ա Գ Ս Դ Ի Ո Շ Մ Ի

400. ԿԱՐԳՆ ՈՒ ԴԻՐԻՔԸ. — Դրոշմի խորհուրդը մկրտութեան վերջ երկրորդն է կարգով, երկրորդ նոյնպէս ընդունելութեան կարգով, լաւ ևս ըսելով մեր եկեղեցւոյ և արեւելեան միւս եկեղեցիներուն համեմատ, յարակից է մկրտութեան: Այնպէս որ ժողովրդական կարծիքով, երկուքը իբրեւ միակ խորհուրդի մը երկու մասերը կը համարուին: Լատինաց եկեղեցիները Դրոշմի խորհուրդը ուշ կու տան, երբ տղան արեւունքի կը մօտենայ կամ դէթ տասներկու տարեկան կ'ըլլայ: Բայց տաիկա արեւմտաւոր մէջ ալ նոր սովորութիւն է, այսինքն ամենահասուններ ժԴ. դարուն սկսած, մինչ նախկին ընդհանուր եկեղեցւոյ մէջ կանուխ, այսինքն մկրտութեան հետ միասին կը տրուէր, ինչպէս է այժմ բոլոր արեւելեան եկեղեցիներուն մէջ:

401. ԱՆՈՒՆԸ ԿԱՄ ԿՈՉՈՒՄԸ. — Դարէ դար և եկեղեցիէ եկեղեցի տարբերած է այս խորհուրդին անունը, նիւթէն, արագախօսէն կամ ուրիշ հանգամանքներէն առնուելուն համեմատ: Ըստ այսմ, եկեղեցական մատենաներու կամ Ս. Հարցքաւածքներուն մէջ հետեւեալ կոչումներն ալ կը գտնուին. Խորհուրդ Միւլտոնի, Խորհուրդ Իւլոյ, Խորհուրդ Օմման, Դուրիւն Զեւաց, Նեան Տերուեան, Կիֆ Լեւոյական, Խորհուրդ Կասարման, Խորհուրդ Լիման, Խորհուրդ Հոգւոյն Մբոյ, Շնորհ Հոգւոյն, Խորհուրդ Շնորհաց, Մարտիոյ Միւլտոն, Զեք Մբազուրծեալ և չ.։ Մեր մէջ սովորական անուանակոչութիւնն է Դրոշմ, Յունաց մէջ՝ Միւլտոն, Լատինաց մէջ՝ Հաստատութիւն (Confirmation):

Կոչումներու այսչափ տարբերութիւնը, որ ուրիշ ոչ մէկ խորհուրդի համար

կ'երեւի, կարծել տուաւ ոմանց թէ մի գուցէ անուններու այս բազմազանութիւնը հետեանք ըլլայ խորհուրդին էութեան մասին եղած կարծիքներու բազմազանութեան, և այս պատճառաւ նոյնիսկ եղան որ ուղեցին մերժել անոր խորհուրդ լիւնելը և սոսկ արարողութիւն նկատեցին զայն, կամ մկրտութիւնէն իբրեւ անջատ խորհուրդ մը չհամարեցին զայն: Բայց ըստ մեր եկեղեցւոյ ուղղափառ դաւանութեան, մենք պարտաւոր ենք Դրոշմը ընդունիլ իբրեւ խորհուրդ իսկապէս, և խորհուրդ ըստ ինքեան, անշփոթ ուրիշ խորհուրդի հետ:

402. ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐԸ. — Դրոշմին օանմանն է խորհուրդ Հաստատութեան, տրուած դրութեամբ ձեռաց կամ օծմամբ միւլտոնի, ի զօրացուցանել զմարդն ի հուստտան: Այս օանմանի բացատրութիւնը պիտի տրուի ընդհուպ, երբ խօսքին կարգը գայ խորհուրդին նիւթին, ձեւին և արգասիքին մասին ճառելու: Հիններու մէջ այս խորհուրդին հակառակորդները եղան վաղնիստիկանները, որոնք օտարոտի ծէսեր մտցուցին անոր մէջ, և Նովոստիանները, որոնք բոլորովին զանց ըրին զայն, թէպէտե թէ՛ անոնք և թէ՛ ասոնք չուրացան անոր դրութիւնը, նորէն նորաղանդներու կազմակերպութիւնէն առաջ՝ եկած կրօնական յուզումներու միջոցին, այս խորհուրդը մերժողներ եղան կաթարեանները, վալախանները, Ութլիֆեանները, Հիւսեանները և վերջին ժամանակներուն մէջ ևս ընդհանրապէս բոլոր թողաքականները մերժեցին զայն, ուրանալով անոր իբր խորհուրդ ըսնեցած կարեորութիւնը:

403. — ՀԱԿԱՌԱԿՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱՌԱՐԿՈՒ-
ԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻ ԳՐԻԵՆ. — Աւետարաննե-
րուն մէջ ոչ մէկ տեղ կը գտնենք այս
Խորհուրդին յիշատակութիւնը: Օծումը
զոր առաքեալները կատարեցին, «օծանէին
իւղով զբաղում հիւանդս» (Մրկ. 2. 13)
հաւատքի հաստատութեան օծումը չէ.
նոյնպէս եւր Քրիստոսի կը մատուցունէին
մանուկները, որպէսզի ձեռքը դնէ անոնց
վրայ և աղօթէ, և ինքը, «եղեալ զձեռն
ի վերայ նոցա և զնոց» (Մտթ. ԺԹ. 13,
15) այս ալ Խորհուրդ մը չէր, կամ նշա-
նակ Խորհուրդի: Իսկ Ս. Հոգիին վերնա-
տուն իջումը, երբ առաքեալները և ա-
նոնք որ իրենց հետ էին լլցան ամենեք-
եան Հոգեով Սրբով» (Գործք. Բ. 4) Խոր-
հուրդ չեղած, որովհետև մէջտեղը մարդ-
կային պաշտօնէութիւն չկար այլ միայն
աստուածային և անընդմիջական ներգոր-
ծութիւն: Ուստի լուսաւորոյն է ըսել թէ
աւետարաններուն մէջ չկայ վկայութիւն
թէ Քրիստոս Դրոշմի Խորհուրդը ուսու-
ցած, կատարած կամ հրամայած է:

404. — ՀՆԻՔՈՒՄՆ Ս. ՄԿՆՈՒԹԵԱՆ.
— Բայց ատոր համար ցոյցուած չենք
ընելու թէ Քրիստոս չէ սահմանած այդ-
պիսի Խորհուրդ մը: Գործք Առաքելացի
մէջ յայտնապէս կը պատմուի թէ այդ
Խորհուրդը պաշտօնեաց առաքեալներէն,
և այն ալ ոչ թէ իրրե նոր մուծուած բան
մը իրենցմէ, այլ իրրե Քրիստոսէ հրա-
մայուած և պատուիրանադրուած: «Իրրե
լուան որ յերուսաղէմ առաքեալքն էին,
թէ և ի Սամարիա ընկալան զբանն Աս-
տուծոյ, առաքեցին առ նոսա զՊետրոս
և զՅովնանէս, որք իջեալ կացին յա-
ղթիս ի վերայ նոցա, որպէսզի առցն
զՀոգին Սուրբ, զի ցայնմով չու եւս էր
և ոչ ի վերայ միայնոյ հասեալ, բայց
միայն մկրտեալք էին յանուն Տեառն Յի-
սուսի: Յայնժամ եդին զձեռս ի վերայ
նոցա և առնուին Հոգին Սուրբ» (Գործք,
Ը. 14—17):

Այս պատմութեան մէջ Խորհուրդին
մասին է որ կը խօսուի, որովհետև կը
գտնուի նիւթական քործ, դրութիւն ձե-
ռաց և հոգեկան արդիւնք, Հոգւոյն ըն-
դունելութիւն: Յայնք է որ առաքեալ-

ները կը գործեն զօրութեամբ յառաջա-
գոյն եղած կարգադրութեան մը, զոր
Քրիստոսէ միայն ընդունած կրնային ըլ-
լալ, զոնէ յետ Յարութեան քառասուն
օրերուն, երբ շատ բան խօսեցան և սոր-
վեցուց իր Եկեղեցիին մասին (Գործք, Ա.
1—2): Միևնոյնը կը տեսնուի նաև Յիւե-
սացի տասներկու Յովնանէսեաններուն
պարագային. «Մկրտեցան յանուն Տեառն
Յիսուսի և ի դնել ի վերայ նոցա Պողոսի
զձեռն, եկն Հոգի Սուրբ ի վերայ նոցա»
(Գործք, ԺԹ. 5—6): Այս մաքով է որ
Պողոս նախ ինքն կը յիշէ հաստատութեան
օծումը. «Որ հաստատեացն մեզ ձեռքն
հանդերձ ի Քրիստոս և օծ զմեզ, Աս-
տուած է» (Բ. Կորնթ. Ա. 22):

405. — ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ ԱՌԱՐԿՈՒ-
ԹԵԱՆ ԵՒ ՀՆԻՔՈՒՄ. — Այս վկայութիւնը
ներուն համար, որոնք հիմնական են Դրոշ-
մի Խորհուրդին համար, ի զուր հակառա-
կորդները կ'ըսեն թէ անոնք Հոգւոյն ըն-
դունելութեան առթիւ արտօքին և հրա-
շալի շնորհաց մասին ըսուած խօսքեր են,
այսինքն, լեզուաց, շնորհաց և մարգա-
րէութեան: Իսկ ձեռք դնելը, կ'ըսեն, ըստ
Ս. Գրոց, յաճախ եղած է պաշտօնէից և
քրիստոնէից վրայ, զանազան նպատակ-
ներով, ինչպէս Անանիայի Պողոսի վրայ
ձեռք դնելը (Գործք, Թ. 17) և Անտիոքի
երէցիներուն, Բառնաբասի և Պողոսի վրայ
(Գործք, ԺԳ. 3): Միթէ՞ ստոնք Դրոշմի
առնչութիւն կը նշանակեն:

Ստույգ է անշուշտ թէ բազմադիմի են
Հոգւոյն շնորհները և բազմապիսի են ձե-
ռաց դրութիւնները, զորո հակառակորդ-
ներն ալ չեն կրնար իրարու խառնել և
շփոթել կամ ամէնը իրարու խառնել և
նմանօրինակ ըսել: Ուստի հարկ է խնա-
մով զատորոշել զանոնք իրարմէ: Այժմ
իսկ ձեռք կը դնենք Դրոշմի համար, առ-
տիճաններու առնչութեան առթիւ, նոյն
պէս և ապաշխարութեան առթիւ, թող
լսի օրհնութեան և աղօթքի համար եւս
ձեռք դնելը, պարագաներն են որ զանոնք
կը զանազանին իրարմէ: Արդէն Մկրտուած
Սամարացիներուն վրայ, իրենց եղած Հոգ-
ւոյն առնչութեան, և իրենց ընդունած
հաւատքին իրրե լրում, ձեռք դրուիլը

չի կրնար շփոթուիլ ուրիշ ձևանագրու թիան հետ, հետևաբար ե պէտք է ընդունուի իբրև Դրոշմի ձեռնագրութիւն: Նոյն պէս պէտք է ըսել նաև Եփեսացի Յովնան-նէսեաններուն առթիւ, որոնք Միբրտութե-նէն անմիջապէս ետքը կ'ընդունին ձեռնա-գրութիւն, որպէսզի իրենց վրայ լրանայ հաւատոյ հաստատութեան գործը:

406. ՓԻՍՏ ԱԻԱՆԴՈՒԹԵՆԷ. — Աւան-դական փաստը, որ կը քաղուի Ս. Հայ-րերէն, զանազան Եկեղեցիներու սովոր-ութիւններէն, հին ժամանակներու ար-ձանագրութիւններէն, սպասներէն և ձե-սերէն, յայտնապէս կը ցուցնէ մեզի Դրոշմի գոյութիւնը նախնական Եկեղե-ցիին մէջ: Ի հակառակէն ալ նոյն կէտին կը հասնինք. զի ինչ որ հիմա կը կատար-ուի բոլոր հիմնաւորք և հնաւանդ Եկեղե-ցիներուն մէջ, նոյնն էր որ կը կատար-ուէր անցեալին մէջ ալ, մինչև առաքե-լական դարերու անյիշատակ հին ժամա-նակները: Նախնի ջատագովներէն ոմանց այս մասին լուծութիւնը հակառակ փաստ չի կրնար նկատուիլ, որովհետեւ լուրջ ուրացած չի կրնար ըլլալ, ու միւս կողմէ ջատագովները ոչ թէ քրիստոնէական վարդապետութիւնները պիտի պարզէին, այլ քրիստոնէից ընթացքը պիտի որդա-րացնէին հեթանոսաց աշէրն: Իրտենք անշուշտ թէ հակառակորդները շատ կ'ու-զեն օգտագործել Դրոշմի նիւթին մասին եղած տարակարծութիւնները, բայց այդ տարակարծութիւնները պէտք չէ երբեք իրենց սահմանէն արտաքոյ արդիւնք ու-նենան: Կ'ընդունինք թէ կարծիքներ կան հանգամանքներուն մասին, բայց հանգա-մանքներուն մասին եղած խնդիրները չեն կրնար երբեք կասկածիլ ալ և Խոր-հուրդին իսկութեան մասին:

407. ԴՐՈՇՄԻՆ ՆԻԻԹ. — Դրոշմին նիւթը շատ խնդիրներու տեղի կու տայ: Ս. Գրոց վկայութիւններուն մէջ, զորս յառաջ բերինք Խորհուրդին ճշմարտու-թիւնը անպաշտպանելու համար, պար-զապէս խնդիրը ձեռնագրութեան մասին էր, Սամարացիներուն ու Եփեսացիներուն վրայ ու ասկէ զատ ոչինչ կը յիշատակ-

ուէր: Իսկ ինչպէս հիմակ կ'իմանանք, Խորհուրդին գլխաւոր նիւթը կը համար-ուի միւսուրիշ օժուր, այնչափ որ նոյն իսկ Խորհուրդը Միւսուն կը կոչուի Յու-նաց մէջ, իսկ մեր մէջ անոր կ'ակնարկէ արդէն Դրոշմ բառը: Ուրեմն պէտք է ըն-դունիլ թէ նախապէս նիւթն էր ձեռաց գրութիւնը և յետոյ էր որ անոր վրայ աւելցու օժուր: Ոմանք շատ ետքը մուտ գտած կը կարծեն օժուրը:

Սակայն Պօղոսի խօսքը, զոր յիշե-ցինք, «օժ զմեզ» (Բ. Կորնթ. Ա. 22), յայտնապէս կը ցուցնէ թէ օժուրը անծա-նօթ բան մը չէր առաքելական Եկեղեցիին մէջ, ուր թէև ոմանք ուղեցին զայն այ-լաբանօրէն հասկնալ Պօղոսի առաքելական պաշտօնին իմաստով, սակայն այլաբա-նութիւնն իսկ պէտք էր ունենար իբր, իր բնական իմաստով, որպէսզի այդ իբր նիւթ տար փոխաբերութեան: Իսկ միայն Պօղոսի համար իմաստը ճիշդ չէ, որով-հետեւ կորնթացիներն ալ անոր հետ կը խառնէ Պօղոս. «Որ հաստատեաց մեզ ձեռք հանդերձ և օժ զմեզ»: Անշուշտ շատ ան-գամ յոգնակին եղակիի տեղ կը գործա-ծէ, բայց ատոր համար ճիշդ չէ բոլոր յոգնակիները եղակի իմանալ: Բայց միւս երկու վկայութիւններուն մէջ օժուրի խօսք չըլլալը առ առաւելն կրնայ հաւ-կըցնել: Թէ Խորհուրդը ձեռք գնելով է որ սկսաւ:

408. ՄԵՐՁԱԻՈՐ ՆԻԻԹ. — Բայց շատ չանցաւ օժուրին իբրև կարեւոր մաս Խոր-հուրդին մէջ մասնելը: Որովհետեւ Առաջին դարու Սուրբ Հայրերը կը խօսին կնիքի, նշանի, դրոշմի և օժուրի մասին, զորս առաքելական և ժողովական կանոններուն մէջ ալ կը գտնենք: Բայց ի սկզբան ձեթ էր գլխաւոր նիւթը, որուն վրայ յետոյ աւելցուեցաւ բալասանը, ու բալասանէն վերջ ուրիշ անուշադոտ խօսակեր և ծա-ղիկներ: Անոնց թիւը 33 է Յունաց մօտ, իսկ մեր մօտ՝ 43, թէև ոմանց անուններն իսկ դժուարիմաց են: Այդ իսկ է Միւսուն Սրբալոյս, ամէնաուրական եկեղեցա-կան բոլոր նիւթերուն մէջ, որ մեր Եկե-ղեցիին մէջ կը պատարասուի միմիայն՝ Կաթողիկոսին ձեռքով: Կամ Կաթողիկո-

սաց ձեռքով միայն մեծահանդէս արարողութեամբ, ըստ պատշաճի ժամանակաց և ըստ պահանջելոյ պիտոյից, իսկ ուրիշ Եկեղեցիներուն մէջ կը պատրաստեն բոլոր եպիսկոպոսները տարուէ տարի և այն ալ Առաք Հինգշաբթի օրը:

409. ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ՀՆԱՐԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ. — Թէպէտե Ինչպէս այժմ բոլոր Եկեղեցիները ունին և ինչպէս կ'ուսուցանեն բոլոր Եկեղեցիներուն վարդապետութիւնները, ներկայիս չկայ Դրոշմ առանց Միւսունի, և ոչ իսկ ընդունելի կ'ըլլայ խորհուրդը առանց օծումի: Յենկով այսուհանդերձ Ս. Գրքէն յառաջ բերուած վկայութեանց վրայ, ինչպէս նաև Ս. Հարց ինչ ինչ խօսքերուն վրայ և քննութեանց բովէն անցընելով հանգամանքները, բաղձադիր խնդիրներ կը յուղուին այդ խորհուրդին նիւթին մասին:

410. ԳԼԽԱԽՈՐ ԽՆԴԻՐԸ Ի ՄԱՍԻՆ ՆԻԻԹԻՆ. — Առաջին խնդիրը այն կրնայ լինիլ, թէ ո՞րն է այս խորհուրդին էական նիւթը, ձեռաց դրութիւնը թէ իւրով օծումը: Չորս կարծիքներ կան այդ մասին: Առաջինը այն է, որ ձեռք դնելը կը համարի էական. երբորդը իւրով օծութիւնը կը համարի էական. երբորդը բաւական կը համարի երկուքն ալ անխառնի և առանձնակի առնելով. իսկ չորրորդը էական կը համարէ երկուքն ալ միասին առնուած, իբրև իրարու ամբողջացուցիչ, խորհուրդին լրումին համար: Կարծիքներու այս բաժանումը աւելի Արևմտեայ կը յարմարի, որոնց Միասրանը աղօթք մը ունի, զոր եպիսկոպոս մը կ'ըսէ, ձեռքերը տարածած նուիրեալներուն գլխուն վերև, բայց մեր Եկեղեցին, ինչպէս նաև բոլոր արևելեան աղգերը, չունին այդպիսի բան մը և միայն օծումով կ'աւարտեն խորհուրդը: Այս պատճառով մեր կարծիքը այն է թէ օծումին մէջ է խորհուրդին իսկութիւնը: Իսկ եթէ ըսել ուզուի թէ կարելի չէ կորսուած և խափանուած համարել ձեռաց դրութիւնը, որ սկիզբէն էական էր, այդպիսիները ձեռաց դրութիւնը կրնան տեսնել նոյն իսկ օծումին մէջ, իբրև երկու նիւթերը

խառնուած ըսելով մի միակ օծողական և հողական գործողութեան մէջ:

411. ՕՍՈՒԹԵԱՆ ՆԻԻԹԸ ԵՒ ԻՐ ԲԱՂԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Օծութեան նիւթը յայտնի է և որոշ թէ Սրբալոյս Միւսունի է, զոր կը գործածենք: Անոր մէջ գլխաւոր նիւթը, որ իրը կը կազմէ, ձիթեանց ձէթն է, զտուած, եփուած և պատրաստուած, որուն մէջ կը լեցնեն ձէթին քանակուած մէկ առ յիսուն կամ մէկ առ հարիւր համեմատութեամբ ընտիր և սպիտակ բաւասան, Հրէական կամ Արարական կամ Եգիպտական ըսուած տեսակէն, և ուրիշ մաս մըն ալ աշնիւ իւղ, իւղեփեցնիւր արուեստով պատրաստուած, 43 զանազան տեսակ անուշահոտ իւղերէ և խունկերէ, քաղցրաբոյր ծաղիկներէ, պտուղներէ և բոյսերէ: Մաս մըն ալ նախորդ Միւսունիէն, որով ըստ աւանդութեան Միւսունին մասերը իրարու խառնուելով, այժմանը մինչև Սուրբ Լուսաւորիչ կը հասցնեն և մինչև Թաղէոս առաքեալ, որ կ'ըսուի թէ իրեն հետ մաս մը բերաւ Յիսուս Քրիստոսէ օրհնուած իւղէն:

412. ՀԱՆԴԵՍ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻԻԹՈՆ. — Ո՛չ միայն նիւթերն են որ կը մտնեն Միւսունին էութեան մէջ, այլ նաև մեծահանդէս օրհնութիւնը, զոր անձամբ կը կատարէ Հայրապետը, երբ կ'ուղէ Միւսունի եփել, ըստ ժողովրդական բացատրութեան, ընթերցալուսնայով տասներկու եպիսկոպոսներ, զգեստաւորուած և ձեռքերին տասներկու սրբութիւններ կամ սրբոց մասունքներ և տասներկու բուրդաւորներ և տասներկու քրոջակիրներ: Օրհնութեան կարգը կը գտնուի Կաթողիկոսական Մաշտոցին մէջ, կազմուած՝ աղօթքներով, ընթերցումներով, քարոզներով և շարժականներով, որոնց կնիքն է իրենց կրկնուած տեառնաբարութիւնը, որոնցմէ իւրաքանչիւրին ատենը Հայրապետը կաթողիկոսի մէջ կը մտնէ Կենաց Փայտը, աստուածամուկ գեղարդը և Ս. Լուսաւորչի Աջը: Ժողովրդական ըմբռնում կը կարծէ թէ Միւսունը կ'եռայ առանց կրակի զօրութեան, երբ սրբութիւնները կը հաղին, որ անշուշտ հետեանքն է զե-

առաջնորդ կաթսային, որուն մէջ եռացած ձէթ կը գտնուի և անոր պղպղամբ ուրիշ նիւթեր լեցուցած և ճամաշնով, Գեղարդով և Ալոյով խառնած ասեմ:

413. ԶԵԹԸ ՁԻԹՆԵԱՅԹ ԹԷ ՇՈՒՇԻՄԱՅԻ.
— Միւռոնի պատրաստութեան ծրարան մասը նկարագրելէ վերջ ի գէպ է որ գէթ համառօտիւ խօսինք նաև անոր վերաբերեալ վարդապետական քանի մը կէտերու մասին: Զիթնիներէն հանուած ձէթին մասին երբեք խնդիր չէ հանուած Յունաց և Հատինաց մէջ, որոնք մօտ առաւած է ձիթատաններուն մշակութիւնը, բայց այդպէս չէ եղած մեր և Ասորոց մօտ, զի այդ մշակութիւնը կը պահպէր մեր և անոնց մէջ, այնպէս որ երբեմն սովորութիւն եղաւ ուրիշ ձիթաբեր բոյսէ մը, զոր կնքիթ կ'անուանեն, հանել տեսակ մը ձէթ, որ շուրջ կը կոչուի և անով պատրաստել Միւռոնն: Շնորհալին տարադէպ ոչինչ կը տեսնէ այդ փոխանակութեան մէջ, որովհետև բուն շնորհքը քահանայական օրհնութիւնն է, իսկ ձէթը կրնայ ըլլալ ծառերու կամ բոյսերու պտուղէ, ինչպէս որ Հագորդութեան Երոհուրդին մէջ տարբերութիւն չ'ընեն գինիին դոյնը և տեսակը (Ընդհանրական, էջ 97): Այսուհանդերձ մենք ալ այժմ չենք գործածեր շուշմայ, զի ձիթնիին ձէթը այլևս դիւրագիւտ է: Աւելորդ ըլլալ դիտել հոս, թէ այս փոխանակութեան պատճառ եղած է ոչ միայն օգին ցրտութիւնը և ձիթնեաց պակասութիւնը, այլև բառին և իրին նմանութիւնը, զի մեր մէջ ձէթ կ'ըսուի ամէն ինչ, որ բուսականներէն քամուած է, իսկ ձիթնի անունը, որ ձէթէն կ'ածանցուի, ցոյց կու տայ թէ մեր մէջ ուշ ճանչցուեցաւ այդ ծառը, որ ամենէն աշխիւ ձէթը կու տայ:

414. — ԲԱԼԱՍԱՆԻՆ ԽԱՌՆԻՄԻՄԻՆ ՄԱՍԻՆ. — Բալասանին և ուրիշ անուանոտ նիւթերու խառնուած ամանք կը կարծեն թէ զեղծամբ է որ ոկոտ վաղնիկներէն երուս ձեռքով, որոնք իբր թէ ասով կամեցան արտաքին չքեղութիւն մը անյաշտելու ներքին շնորհին վրայ: Անցեալ հնութեանց զննութեան հետամտանքը (Մնացեալ յաջորդիւ՝ 41)

կ'ըսեն թէ Եկեղեցւոյ առաջին հինգ դարերու կանոններուն և ծխարաններուն մէջ ո'չ բալասանի յիշատակութիւն կայ և ոչ ալ ուրիշ անուանոտութեանց: Սակայն այդ խառնութիւն մէջ ո'չ նորալուծութիւն տեսնուլ պէտք կայ, ոչ ալ զեղծում: Օծաթեան իւրը կար արդէն հին օրէնքին մէջ և ըստ Մովսէսական կարգաց անկիւս կը պատրաստուէր անուանոտ խառնկերէ, այսինքն ընտիր զմեռնեանց ծաղիկէ, անուշ հիւսմանէ, անուշ խնկեղեգնէ և հերիկէ, սրտնք ձիթնեաց իւղին հետ կը խառնուին և իւղպոքոծներու արուեստին համեմատ կ'եփուին (Եւթ, Լ. 22-25): Նաև հին օրէնքին մէջ ըրար անձերն ու բոլոր սպասները ու զգեստները, որոնք Աստուծոյ ծառայութեան նուիրուած են, կ'օծուէին այս իւղով, ինչպէս է մեր մէջ ալ, ու իւղին կիրառութեան հինէն նորին փոխանցումին հետ բնական էր որ անուանոտ իրաց փոխանցումն ալ կատարուէր: Մնաց որ այսպիսի խառնումներու զլխաւոր արդիւնքներէն մին պիտի ըլլար անուշաւ իւղին մաքուր և յստակ պահպանութիւնը և ծամանակին ազականութենէն զերծ մնալը:

415. — Ո՞Վ ՊԷՏԻ Ե ՊԱՀԷ ՄԻՒՌՈՆԸ. — Միւռոնին օրհնութիւնը մեր մէջ միայն Հայրապետը կը կատարէ: Իր իրաւունքն է այդ, բայց զայդ կը կատարեն նաև կրիիկոյն և Աղթմարայ կաթողիկոսներն ալ, որովհետև թէև դպրեցաւ եպիսկոպոսութեան և անջատուածի ձեւը և հաստատուեցաւ բուն Հայրապետութեան հետ համաձայնութիւնը, սակայն Միւռոնի օրհնութեան և եպիսկոպոսներու զծման իրաւունքը չկորսնցուցին ասոնք ալ: Այս մասին վարդապետական գծաւորութիւն պէտք չէ տեսնել, որովհետև երկու դարածաղութիւններն ալ ընդհանուր առմամբ եպիսկոպոսներու յատուկ եկեղեցական գործողութիւններ են, և ցայսօր Յունաց և Հատինաց եպիսկոպոսները ունեն տարբեր Միւռոն կ'օրհնեն: Մեր մէջ Միւռոնի և եպիսկոպոսի օծումը միայն կաթողիկոսին վերապահուած է և այդ վերապահութիւնը կանոնական է և ոչ թէ գաւանական:

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐԳԵՅՍ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ